

перебувала у полі зору педагогів, психологів, музикантів-дослідників. Тому цей процес має історичний характер. Кожна нова епоха вносила свої відтінки у розуміння сутності, цілей, змісту і значущості цього виду виховання, особливо засобами мистецтва. Принцип історизму сприяє формуванню розвинутого відчуття неперервності історичного руху, його націленості у майбутнє. Адже кожна подія, ідея може бути правильно осмислена тільки тоді, коли буде точно визначено її місце у неперервно оновлюваному потоці нинішнього часу. Завдання вчителя музики полягає в тому, щоб історичний матеріал та його оцінка викладалися учням поза авторитарною установкою як кінцеве судження. Слід постійно враховувати конкретне авторство кожної ідеї та її історичне походження;

– *провідної ролі певного виду музичної діяльності*. Виховна робота вчителя музики повинна ґрунтуватися на розумінні необхідності організації навчально-виховного процесу на основі визнання дитини суб'єктом власної діяльності, а не об'єктом педагогічних впливів [4]. Успішне здійснення повноцінної музичної діяльності можливе тоді, коли дитина перебуває в одній із трьох позицій (Ю. Б. Алієв, А. Г. Гогоберідзе, О. В. Лобова, Л. В. Школяр та інші): слухача, виконавця, творця, критика. У результаті відбувається оволодіння загальнолюдськими, загальнонаціональними цінностями культури в процесі діяльності, значущої для особистості.

Розвиток сучасної теорії виховання дає підстави для висновку, що виховний процес має властиві лише йому принципи і закономірності. Виховна закономірність має гуманістично соціалізувати особистість у певний віковий період її розвитку та вибрати суспільно значущу для себе позицію. Водночас ці механізми не є готовими рецептами для досягнення високих результатів. Успіх залежить від сучасних знань, спеціальних умінь, досвіду та майстерності вчителя.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості: сходження до духовності : наук. вид. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2006. – 272 с.
2. Бойко А. Педагогічний потенціал національно-культурних традицій / А. Бойко // Рідна школа. – 1999. – № 10. – С. 12–15.
3. Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення / С. У. Гончаренко. – Рівне : Волинські обереги, 2012. – 192 с.
4. Гончарова О. В. Теория и методика музыкального воспитания : учебник для студ. учреждений среднего профес. образования / О. В. Гончарова. – М. : Академия, 2012. – 256 с.

В. П. Горпинюк,
м. Київ

МОРАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ПІДЛІТКА В СИСТЕМІ “ДОВІРА – НЕДОВІРА”

У статті розглянуто систему “довіра – недовіра”. З'ясовано вплив системи на формування моралі підлітка. Висвітлено питання становлення особистості підлітка у

площині „довіри – недовіри”.

Ключові слова: довіра, недовіра, система “довіра – недовіра”, діяльність, підлітковий вік, мораль, розвиток особистості.

Підлітковий вік вирізняється якісними змінами в розвитку дитини – становленням вищого рівня самосвідомості та Я-концепції (Л. Божович, І. Кон, Е. Еріксон). Підлітки пробують зрозуміти себе, свої особливості, які об’єднують чи роз’єднують їх з іншими людьми. Новоутворення у психіці дітей уможливають визначення їхніх провідних потреб – у самоствердженні, спілкуванні з однолітками (Д. Ельконін). У цьому віці провідною є просоціальна діяльність (Д. Фельдштейн); здійснюється перехід до абстрактного, теоретичного мислення, розвиваються гіпотетико-дедуктивні форми умовисновків [1, с. 390]. Підлітковий вік є періодом посиленого формування моральних почуттів. Підліток починає оперувати поняттями, набуває умінь встановлювати причинно-наслідкові зв’язки в явищах моралі. Однак підлітки, зокрема молодші, ще не усвідомлюють взаємозв’язків системи “людина – мораль – поведінка” [2, с. 388, 389].

Процеси переходу дітей на новий віковий ступінь (підлітковий вік) пов’язані з вирішенням суперечностей між формами взаємовідносин з навколишнім середовищем, які склалися передніше, та більшими психологічними можливостями і домаганнями [3, с. 308]. За реального стикання внутрішнього світу підлітка із зовнішнім світом, зазвичай не толерантним і загрозовим, у його свідомості відбуваються неприродні зміни. (Проявляється амбівалентність особистості, її двоїстий характер – Л. Морозова).

Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал

(Ж.-П. Сартр). Моральна формула взаємодії із нинішнім середовищем: поважай іншого, стався толерантно до нього, намагайся по змозі зрозуміти його і допомогти, але не довіряйся. Кожен має зв'язуватися з іншим із застереженням (С. К'єркегор). Недовіра – маяк мудреця (П. Буаст), запорука безпеки. Система “довіра – недовіра” стає на заваді хитромудрості, аморальності в суб'єктно-суб'єктній взаємодії.

Моральний розвиток особисті, на думку дослідників, здійснюється через розв'язання екзистенціальних суперечностей, що інтегровано постають у площині “довіри – недовіри” (В. Шеремета). Довіра і недовіра – це нерозривні тенденції в розвитку людської моралі. Ці тенденції перебувають у діалектичному взаємозв'язку (Я. Янчев). Мораль сучасних підлітків формується у діапазоні “довіра – недовіра”. Підлітки вчаться бути в активній чи пасивній опозиції до дійсності. Довіру чи недовіру не можна нав'язати, прищепити чи приборкати. Довіра чи недовіра – це суто особистісна цінність.

Переживання підлітком почуття довіри і недовіри – це його когнітивна й аксіологічна проблема. Система “довіра – недовіра” – універсальна людська цінність, завдяки якій здійснюється соціально-моральна регуляція діяльності. Це система факторів, які визначають психічний і поведінковий розвиток підлітка. Обмеження моральної свідомості підлітка довірою чи недовірою призводить до суб'єктивного (упередженого) ставлення до їхніх об'єктів.

Довіра і недовіра є компонентами однієї системи цінностей і становлять цілісну єдність – ціннісну парадигму особистості, перебувають у стані доповнення одна одної. Засадою системи “довіра – недовіра” є дискурсивне знання – розсудкове, логічне. Довіра має буттєвий статус за умови нерозривного зв'язку її з недовірою. Суперечності системи “довіра – недовіра” не примиряються, радше – переборюються, що і є моментом істини одного з компонентів системи.

Система “довіра – недовіра” виконує конструктивну роль у становленні підлітка як особистості – готує його до життя у нестабільному суспільстві, сприяє набуттю життєвої компетентності. За взаємодії довіри і недовіри моральні якості підлітка наповнюються вольовим змістом. Довіра обопільно з недовірою є ефективним механізмом, рушійною силою самоорганізації підлітка, засобом розуміння свого “Я”, умовою альтернативного розвитку особистості, котра свідомо вибирає об'єкт довіри.

Завдання школи і сім'ї – координувати систему “довіра – недовіра” як індивідуальний набуток підлітка, підтримати його право опановувати її як особистісну цінність. Українському суспільству потрібна критично мисляча людина, а не людина натовпу, котра керується здебільше почуттям або довіри, або недовіри. На часі – убезпечення підлітків від загрозливих впливів нестабільного соціуму.

Література

1. Большой психологический словарь / сост. и общ. ред. Б. Г. Мещерякова, В. П.

Зинченко. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2007. – 672 с.

2. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Волинська,

3. В. Огороднійчук [й ін.]. – К. : Просвіта, 2001. – 416 с.

3. Головин С. Ю. Словарь психолога-практика / Сергей Юрьевич Головин. – 2-е изд.; перераб. и доп. – Минск : Харвест, 2007. – 976 с. – (Библиотека практической психологии).

4. Краткий словарь по философии. Более 1000 статей / авт.-сост. Н. Н. Рогалевич. – Минск : Харвест, 2008. – 832 с.

З. М. Діхтяренко,

м. Київ

СУТНІСТЬ ФОРМУВАННЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ У СТАРШОГО ДОШКІЛЬНИКА В ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Розглянуто питання сутності формування справедливості у старшого дошкільника в дошкільному навчальному закладі. Розкрито його складові: компоненти, критерії, показники.

Ключові слова: *формування справедливості, компоненти, критерії, показники, старші дошкільники, дошкільний навчальний заклад.*

Актуальність дослідження проблеми формування справедливості у старшого дошкільника в дошкільному навчальному закладі зумовлена необхідністю вибору нових підходів для сучасної теорії та практики із розробленими методиками щодо дослідження почуття справедливості до однолітків у старшому дошкільному віці у ДНЗ. Ефективною формою формування справедливості у дітей 5–6-річного віку в дошкільному навчальному закладі є українські народні ігри, які проводяться в ДНЗ згідно з чинними програмами: Базова програма розвитку дитини дошкільного віку “Я у світі”, Дитина, Українське дошкілля [1; 3; 4]. На основі глибокого та різнобічного аналізу філософської, соціологічної та психолого-педагогічної літератури з проблеми формування справедливості у старшого дошкільника в дошкільному навчальному закладі можна зробити висновок, що саме цей віковий період є одним із найсприятливіших для дослідження сформованості почуття справедливості.

Поняття “справедливість” сучасними науковцями досліджується у різних аспектах через: етичну культуру (Т. Алексєєва, Г. Михайлович, М. Тофтул, Н. Хамитов та інші), сучасне українське виховання (О. Вишневський, О. Молчанова, І. Дзюба та інші) тощо.

На думку І. Беґа, поняття “справедливість” тлумачиться як вид міжособистісної взаємодії, що ґрунтується тільки на значущості справ (чи поведінки) суб’єктів, які взаємодіють. “... справедливою визнається та людина, яка ставиться постійно уважно до внутрішньої сторони кожного вчинку, а не та, що однаково оцінює вчинок незалежно від його мотиву, зусиль тощо, інакше кажучи, ми називаємо справедливою людиною, здатну зрозуміти нас і правильно судити про нас, людину, яка ставиться до всіх однаково уважно й безпристрасно”. Новатор перелічує якісні характеристики несправедливої